

دوازدهمین سمینار انجمن مشاوره ایران

کاربرد مشاوره در ارتقای کیفیت زندگی

نقش ویژگی های شخصیتی در گرایش به سوء مصرف مواد

* خدیجه پورمحمدی¹، مریم زینلی²، تورج هاشمی³

مقدمه

سوء مصرف مواد به الگوی غیر انطباقی از مصرف مواد گفته می شود که به مشکلات و پیامدهای سو و مکرر منجر می شود که به عنوان یک اختلال روان پزشکی، دارای ابعاد زیست شناختی، روان شناختی و اجتماعی شناخته شده که هر کدام از این ابعاد در ایجاد و پیشرفت بیماری دخیل هستند (قدسی⁴ و گالیا⁵، ۲۰۰۵). بررسی ها نشان می دهند عوامل اجتماعی در شروع مصرف و عوامل زیست شناختی در تداوم وابستگی امنیت دارند و گرایش روزافزون به مصرف مواد مخدر از جمله مشکلات بزرگ اجتماعی و از مهم ترین معضلات سلامت روان در سراسر جهان به شمار می رود (مارگولین⁶ و همکاران، ۲۰۰۶). کمتر پدیده ای را می توان یافت که تا این حد جوامع بشری را مورد تهدید قرار داده باشد. علی رغم تلاش های گسترده ای که در سطح جهان برای کنترل مواد مخدر صورت گرفته و با وجود خطرات بیشمار ناشی از اعتیاد، هر روز بر تعداد قربانیاندر سراسر جهان افزوده می شود، این در حالی است که سن مصرف رو به کاهش است. در ایران نیز اعتیاد در سالهای اخیر روند رو به رشدی داشته است.

بر طبق جدیدترین آمار، دو میلیون معتاد وابسته و شش میلیون معتاد تفرنی در ایران وجود دارد اما با توجه به شواهد موجود برآورد می شود که آمار واقعی بیش از این میزان باشد. عواقب و خسارت های اقتصادی، بهداشتی، روانی، اجتماعی و خانوادگی اعتیاد بر کسی پوشیده نیست (رحیمی مؤقر، ۱۳۷۵).

در کنار عوامل بی شمار مؤثر در گرایش به سوء مصرف مواد در طی سال های اخیر، تلاش های بسیاری در راستای بررسی ارتباط گرایش به سوء مصرف مواد مخدر و سازه های شخصیتی انجام شده است. بنا به اعتقاد بسیاری از پژوهشگران، شخصیت مهمترین عامل زیر ساز در ابتلا به سوء مصرف مواد است و چنین تصور می شود که سوء مصرف کنندگان مواد دارای ضعف های شخصیتی هستند که آن ها را نسبت به مصرف داروها و وابستگی به آن ها آسیب پذیر می سازد (هنسن⁷ و بروک⁸، ۲۰۰۱). پژوهشگران این ضعف ها را پیش بینی کنندگان قوی در سوء مصرف مواد مخدر می دانند تا جایی که آن ها به عنوان شخصیت اعتیادی نام می برند. افرادی که از رشد و پختگی شخصیتی مناسب برخوردار نیستند، به شدیدترین حالت سوء مصرف دچار شده و پیش آگهی شان بسیار ضعیف است (اکتون⁹، ۲۰۰۳). مشخص شده است که برخی از ویژگی های شخصیتی که از قبل در فرد معتاد بوده یا در طول دوره سوء مصرف شکل گرفته، با قطع درمان و بازگشت به مصرف مواد ارتباط دارد (فیشر¹⁰،

*1- کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه تبریز

*2- کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه تبریز

*3- دانشیار گروه روانشناسی دانشگاه تبریز

4-Ghodse

5-Galea

6-Margolin

7-Hensen

8-Breivik

9-Acton

10-Fisher

کاربرد مشاوره در ارتقای کیفیت زندگی

الیاس^{۱۱} و ریتزا^{۱۲} (۱۹۹۸) نظریه استعداد اعتیاد بیان می‌کند که برخی از افراد، مستعد سوءمصرف مواد هستند و چنان چه در معرض آن قرار بگیرند، مبتلا می‌شوند و در حالی که اگر کسی این استعداد را نداشته باشد، حتی در صورت قرار گرفتن در معرض مواد مخدر و داشتن تجربه مصرف هم معتاد نمی‌شوند. بر اساس اطلاعات موجود، ۵ تا ۱۰ درصد افراد جامعه مستعد سوءمصرف مواد هستند (پیران، ۱۳۷۶). این خصوصیات روانی - شخصیتی سوءمصرف کنندگان صرفاً ناشی از مواد مخدر نیست، بلکه آنان قبل از سوءمصرف دارای نارسایی‌های روانی و شخصیتی زیادی بودند که بعد از سوءمصرف به صورت مخرب‌تری ظاهر و تشدید شده‌اند، لذا از ویژگی‌های شخصیت به عنوان عاملی برای کشیده شدن به سمت سوءمصرف مواد نام می‌برند؛ به عبارت دیگر بسیاری از سوءمصرف کنندگان دارای نارسایی شخصیت هستند (کاپلان^{۱۳}، سادوک^{۱۴}، ۲۰۰۰). در میان نظریه‌هایی از این دست، نظریه شخصیتی آیزنگ، جایگاه ویژه‌ای دارد. آیزنگ^{۱۵} (۱۹۷۰) با بررسی متون روان شناسی سه بعد مهم و برجسته شخصیتی را مطرح کرد که عبارتند از، نوروزگرایی، برون‌گرایی و روان‌پریش‌گرایی.

افراد نوروزگرا مضطرب، افسرده و نگرانند و خلقشان در نوسان است، بسیار هیجانی بوده و در مقابل انواع محرک‌های محیطی واکنش شدید و در مقابله با عوامل استرس‌زای جزئی عاطفه منفی نشان می‌دهند (مک‌کرا^{۱۶} و کاستا^{۱۷}، ۱۹۹۲، به نقل از عبدالله زاده). برون‌گرایان برای برانگیختگی نیازمند تحریکات شدید بیرونی هستند و می‌کوشند از طریق فعالیت‌های اجتماعی مکرر به سطوح بهینه تحریک برسند. آن‌ها آستانه درد بالاتری دارند و نسبت به محرکات سطح پایین حساسیت زیادی نشان نمی‌دهند (آیزنگ، ۱۹۹۰، به نقل از ایرانی، ۱۳۸۷). افرادی که در مقیاس روان‌پریش‌خوبی آیزنگ نمره بالا می‌گیرند، افرادی پرخاشگر، خود محور و جامعه ستیز بوده و در کنترل تکانه مشکل دارند. (کاپلانی، ۱۳۸۲). پژوهش‌های مختلف بر نقش این سه ویژگی شخصیتی در گرایش افراد به مواد مخدر تأکید کرده‌اند (بارنس^{۱۸}، مورای^{۱۹}، پاتن^{۲۰}، بنتلر^{۲۱} و اندرسون^{۲۲}، ۲۰۰۰. مان^{۲۳}، وایز^{۲۴}، ترینیداد^{۲۵}، کوهانسکی^{۲۶}، ۱۹۹۵).

با توجه به مطالب گذشته، هدف از پژوهش حاضر، بررسی نقش مؤلفه‌های شخصیتی برون‌گرایی، روان‌رنجور خوبی و روان‌پریش‌خوبی در گرایش افراد به سوء مصرف مواد بود.

¹¹-Elias

¹²-Ritza

¹³-Kaplan

¹⁴-Sadock

¹⁵-Eysenck

¹⁶-McCrae

¹⁷-Costa

¹⁸-Barnes

¹⁹-Murray

²⁰-Patton

²¹-Bentler

²²-Anderson

²³-Mann

²⁴-Wise

²⁵-Trinidad

²⁶-Kohonski

دوازدهمین سمینار انجمن مشاوره ایران

کاربرد مشاوره در ارتقای کیفیت زندگی

روش:

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر را دانشجویان دانشگاه تبریز تشکیل میدادند. از این جامعه تعداد ۱۰۰ نفر دانشجوی دختر مقطع کارشناسی به شیوه تصادفی انتخاب شدند و پرسشنامه شخصیتی آیزنگ و مقیاس گرایش به اعتیاد و ایت جهت جمع آوری داده ها اجرا شد.

پرسشنامه شخصیتی آیزنگ:

این پرسشنامه در سال ۱۹۶۴ توسط آیزنگ و آیزنگ ساخته شد. نسخه ی اولیه ی این پرسشنامه برای بررسی دو بعد برون گرایی و روان نژندی ساخته شد. سپس در سال ۱۹۷۶ مقیاس روان پریش گرایي بر آن افزوده شد. پرسشنامه تجدیدنظر شده آیزنگ (EPQ-R) هم اکنون ۱۰۶ ماده دارد که به صورت بلی - خیر توسط آزمودنی قضاوت می شود. خصوصیات روانسنجی آزمون رضایت بخش گزارش شده است. آیزنگ و همکاران ضریب پایایی ۹۰ صدم در مردان و ۸۰ صدم در زنان را در مقیاس E (برون گرایی)، ۷۸ صدم در مردان و ۷۶ صدم در زنان را برای مقیاس P (روان پریش گرایي)، ۸۸ صدم در مردان و ۸۵ صدم در زنان را برای مقیاس N (روان نژندگرایي) و ۸۲ صدم در مردان و ۷۹ صدم در زنان را برای مقیاس L گزارش کرده اند. کاویانی در پژوهش خود بر روی دو گروه از آزمودنی های شیرازی و تهرانی ضریب پایایی آزمون تجدید نظر شده آیزنگ را با استفاده از روش باز آزمایی برای مقیاس های برون گرایی، روان نژندگرایي و روان پریش گرایي به ترتیب برابر با ۹۲ صدم، ۸۹ صدم و ۷۲ صدم به دست آورد. ضریب پایایی به دست آمده بر روی جمعیت ایرانی با ضرایب پایایی گزارش شده توسط سازندگان اصلی آزمون همسو است. آیزنگ و آیزنگ ضریب پایایی حداقل ۷۶ صدم را برای مقیاس روان پریش گرایي و حداکثر ۹۰ صدم را برای شاخص برون گرایی اعلام کردند؛ در نتیجه همان گونه که کاویانی اعلام کرده است، پایایی این آزمون در جمعیت ایران قابل قبول بوده و برای بررسی و شناخت ابعاد شخصیت قابل استفاده است.

مقیاس گرایش به اعتیاد و ایت:

در راستای بررسی ویژگی های روانسنجی این مقیاس، وایت (۲۰۰۲) با استفاده از روش آزمون-آزمون مجدد، پایایی آن را در حد ۰/۸۶ به دست آورده است. از سویی وی روایی سازه ی آن را با استفاده از روش تحلیل عاملی، بررسی و نشان داده است که آیتم های این مقیاس بر روی یک متغیر، بار عاملی در سطح ۰/۴۸ تا ۰/۷۲ دارند.

یافته ها:

جدول همبستگی:

متغیر	M(SD)	1	2	3
گرایش به سوء مصرف مواد	70/7(30/27)	-	0/28*	0/03
برون گرایی	83/13(3/65)	0/28*	-	0/04
نوروتیسیسم	11/91(5/11)	0/03	0/04	-

*=P<0/01

کاربرد مشاوره در ارتقای کیفیت زندگی

مندرجات جدول نشان می دهد که بین گرایش به سوءمصرف مواد و برون گرایی رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد ($p < 0/01$). بدین معنی که با افزایش صفت برون گرایی به میزان گرایش افراد به طرف سوءمصرف مواد افزوده می شود. به عبارتی برون گرایی در پیش بینی گرایش به سوءمصرف مواد نقش تعیین کننده دارد.

از سویی نتایج تحلیل مسیر نشان می دهد که نوروتیسم نیز در پیش بینی گرایش به سوءمصرف مواد نقش مثبت داشته و نشانگر این است که بی ثباتی هیجانی قادر است زمینه را برای گرایش به سوءمصرف مواد مهیا کند.

همچنین تحلیل ها حاکی از آن است که ویژگی برون گرایی و نوروتیسم روی هم ۳۶ درصد از واریانس سوءمصرف مواد را تعیین می کند ($F = 3/12$. $DF = 3$ و 96 . $P < 0/01$).

بحث و نتیجه گیری:

یافته ها نشان داد که ویژگی های شخصیتی، بالخصوص برون گرایی و نوروتیسم در گرایش به سوءمصرف مواد نقش تعیین کننده دارند.

بررسی های انجام شده در این مورد نشان داده اند که افراد روان نژند، شناختی غیر سازشی دارند که احتمال گرایش آن ها به مواد مخدر را افزایش می دهد. در واقع از ویژگی های افراد روان نژند، تحریف های شناختی درباره خود است. از جمله این تحریف های شناختی می توان به تردید به خود، خود شایستگی پایین و به تبع آن، خود تأییدی ضعیف اشاره کرد. بدین ترتیب چنین فردی سعی می کند با دسترسی به مواد پاسخ هایی را از دیگران دریافت نماید که مثبت تر و کمتر تهدید کننده باشند. از سویی علت گرایش به سوءمصرف مواد در افراد نوروتیسم، تلاش آن ها برای کنترل هیجانانگیزان می باشد؛ در حالی که این علت در افراد برون گرا به حس نوجویی و تمایل به کنجکاوی زیاد آن ها بر می گردد. این یافته در جهت تأیید این مطلب می باشد که در پدیده گرایش به سوءمصرف مواد، استعداد و آمادگی فرد نقش اساسی ایفا می کند. همسو با نتیجه این پژوهش، بارنس^{۲۷} و همکاران (۲۰۰۰)، نشان داده اند که ویژگی های شخصیتی در شروع، گسترش و تداوم گرایش و وابستگی به مواد نقش دارند. در یک بررسی، که بر پایه ی الگوی سه عاملی آیزنگ صورت گرفته بود، نشان داده شد که افرادی که مصرف افراطی الکل داشتند، در دو بعد برون گرایی و نوروتیسم نمرات بالاتری کسب کردند (التون^{۲۸} و روبرتز^{۲۹}، ۲۰۰۴. ویگرز^{۳۰}، ۲۰۰۳) و تروبت^{۳۱} و همکاران (۲۰۰۲)، معتقدند که، این خصیصه فرد را به مصرف چندگانه مواد مخدر و انجام رفتارهای پرخطر مانند تزریق مواد یا استفاده از تزریق اشتراکی مستعد می کند (دنوان^{۳۲}، ۱۹۹۸. ویلیام^{۳۳}، ۲۰۰۷. کوپر^{۳۴}، گوجا^{۳۵} و شلدون^{۳۶}، ۲۰۰۰، به نقل از عبدالله زاده، ۱۳۸۶. محمود علیلو و اسمعیلی، ۱۳۸۶). به تعبیری، تروبت معتقد است که رفتارهای پرخطر درواقع تلاشی برای کاهش اضطراب و رهایی از درد و رنج هیجان و به دست آوردن تسکین

²⁷-Barnes

²⁸-Walton

²⁹-Roberts

³⁰-Weijers

³¹-Trobest

³²-Donvan

³³-William

³⁴-Kooper

³⁵-Gocha

³⁶-Sheldoun

دوازدهمین سمینار انجمن مشاوره ایران

کاربرد مشاوره در ارتقای کیفیت زندگی

موقتی در این افراد است. همچنین فیشر و همکاران (۱۹۹۸)، در بررسی عود سوء مصرف، نشان دادند که افرادی که پس از ترک، عود داشتند، در دو بعد مذکور نمرات بالا کسب می نمودند. ارتباط بعد نوروتیسم با پایین بودن سطح سلامت افراد در تمام ابعاد آن مسأله ای کاملاً روشن است، بنابراین افرادی که در این ویژگی آسیب پذیر هستند به دلیل کاهش درد و رنج روانشناختی و سطوح بالای اضطراب و افسردگی و به طور کل، عواطف منفی ناشی از این ویژگی ها، در معرض مصرف مواد مخدر می باشند (کوایرک^{۳۷}، مک کورمیک^{۳۸}، ۱۹۹۸). همچنین پژوهش بیر^{۳۹} (۲۰۰۲)، فاین^{۴۰} (۲۰۰۳) و مک کو^{۴۱} (۱۹۹۷)، نشان داده است که ویژگی های شخصیتی، بهترین شاخص گرایش به سوء مصرف مواد هستند.

توضیح این که، نمره معتادان در پیوستار عوامل شخصیتی بیشتر به سوی منفی (مثل، روان رنجوری بالا) گرایش دارد. بنابراین در درمان این افراد پیشنهاد می شود که، ارزیابی شناختی گسترده از ایشان به عمل آمده و ویژگی های شخصیتی رشد نیافته در آن ها شناسایی شود و در کنار درمان دارویی به درمان این ویژگی ها نیز اقدام شود. به طور کلی در میان عوامل مؤثر در روی آوری به سوء مصرف مواد، ویژگی های شخصیتی یک عامل مهم به شمار می روند. لذا دانش ما در مورد شناخت شخصیت این افراد و ویژگی های دخیل در گرایش به سمت سوء مصرف مواد می تواند به روشن شدن مسأله ی سوء مصرف مواد کمک نماید. البته در این راستا پژوهش حاضر محدودیت هایی نیز داشته است که از مهم ترین آن ها می توان به عدم کنترل دامنه سنی و طبقه اجتماعی اقتصادی شرکت کنندگان اشاره کرد که لازم است در پژوهش های آتی مدنظر قرار گیرد.

منابع:

ایرانی، سید سجاد (۱۳۸۷). مقایسه صفات شخصیتی، اختلالات شخصیتی و راهبردهای مقابله ای بیماران با اختلال وابستگی به مواد و گروه بنجار، پایان نامه ی کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.

پیران (۱۳۷۶). اپیدمیولوژی اعتیاد، نشریه پیام پیشگیری، شماره ۱۵، سال ۲.

رحیمی مؤقر، آفرین (۱۳۷۵). پیشگیری اولیه از اعتیاد، سازمان بهزیستی کشور.

کاویانی، ح. نظریه زیستی شخصیت، تهران، انتشارات شفا، ۱۳۸۲، ص ۸۰.

Barnes, G. E. Murray, R. P. Patton, D. Bentler, P. M, Anderson, R. E (2000). *The addiction-prone personality*. New York: plenum publishers.

³⁷-Qurik

³⁸-Mac cormik

³⁹-Bear

⁴⁰-Finn

⁴¹-Mcgoue

دوازدهمین سمینار انجمن مشاوره ایران

کاربرد مشاوره در ارتقای کیفیت زندگی

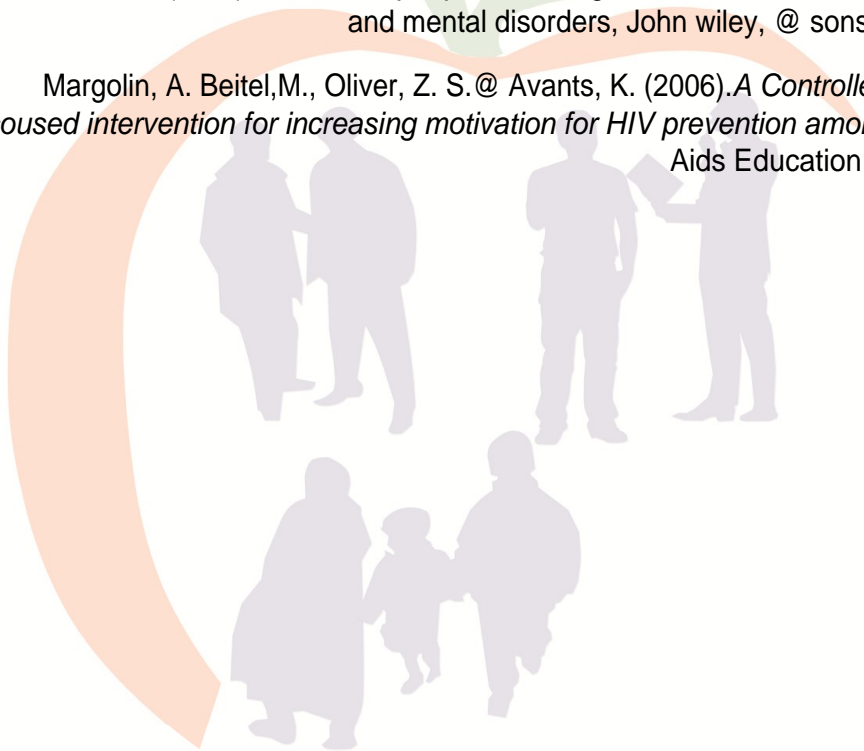
Costa, P. T., @ McCrae, R. R.(1992). Personality in adulthood: A six-year longitudinal study of self-reports and spouse ratings on the NEO personality inventory. *Journal of personality and social psychology*.54, 853-863.

Eysenk, H. G(1990). *Biological Dimensions of personalit*, in A pervin(Ed), handbook of personality: theory and research(PP.224-276).New York: Guilford.

Fisher, L. A. Elias, I. W, Ritza, K.(1998). *Predicting replace to substance abuse as a function*.Critical Experimental Research. 22, 1041-1047.

Ghodse, H. A, Galea, S.(2005).*Families of people with drug abuse: HAND Book of families and mental disorders*, John wiley, @ sons Ltd, 163-173.

Margolin, A. Beitel,M., Oliver, Z. S.@ Avants, K. (2006).*A Controlles study of aspiritulityfocoused intervention for increasing motivation for HIV prevention among drug users*, Aids Education of prevention.

کمیسیون عالی اخلاقی و انضباطی ائمه علمای کرام

کمیسیون عالی اخلاقی و انضباطی ائمه علمای کرام

کمیسیون عالی اخلاقی و انضباطی ائمه علمای کرام

کمیسیون عالی اخلاقی و انضباطی ائمه علمای کرام

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.